

FARSANG 30–53.

A farsang, a vízkeresztől hamvazószerdáig tartó időszak a vidámság ideje. A farsang megülése nyugati hatásra a középkorban honosodott meg, *farsang* szavunk német átvétel. A vajdasági farsangi köszöntők eredete azonban régebbre, még a honfoglalás előtti időkbe, illetőleg az Árpád-korba nyúlik vissza. Ezek a regösénekhez hasonló, ütempár-szerkezetű köszöntők (töredékek) Észak-Bánát néhány falujában maradtak fenn, inkább már csak a cigányok ajkán. A hasonlóság a bőséggkívánó szövegrészek mellett a regösének jellegzetes fellépő dallammenetére is vonatkozik, mely kissé kóppottabban a *g–d* lépés helyett *g–c* lépésként is jelentkezhet (30–34). A regölés a téli napforduló ősi ünnepének maradványa, bőség- és termékenységvarázsló művelet, mely a nyugat-dunántúli néphagyomány része, továbbá szórványosan egy-két székely faluban lelhető fel. Ennek leszármazottja az ún. *farsangi regölés* (*Magyarország zenetörténete* I. 515), melyről a kutatás mindeddig úgy vélekedett, hogy csak kisebb területen, a Dél-Dunántúlon ismert (MNT II. 57–65). A vajdasági adatoknak köszönhetően azonban e fontos műfaj dallamföldrajza kiszélesedik, néprajzi-népzenei jelentősége tovább erősödik.

A köszöntőket többnyire olyan előadóktól gyűjtötték, akik maguk már nem gyakorolták a szokást, csupán hallották valamikor, és bizonytalanok voltak a köszöntés időpontját illetően: jobbára újévhez, karácsonyhoz társították. Az elhomályosult értelmű, refrénszerű szöveg azonban egyértelműen farsangra utal (Slérung-ë, farsang-ë, Lérug a farsang, Sérung a farsang, Hej, zsunga, farsanga), és a Baranya megyei farsangi köszöntők (MNT II. 62–65) közeli rokona.

A köszöntőkkel ellentétben egész Vajdaságban általános szokás a farsangi multság, mely természetesen nem lehet meg zene nélkül. A torontáltordai Takarics Jánosné szerint: „Örültünk, hogy hát mögyüink a bálba. Ottan gyüttünk össze a legínyekké jobban. Mőntünk a kocsmába, oszt akkó táncóntunk mög így mulattak. Ez így vót az egész farsangon.” A legnagyobb bálokat, jelmezes felvonulásokat és a velük kapcsolatos különféle tréfás alakoskodásokat a farsangvasárnaptól húshagyókeddig tartó három napra szervezik.

Az oromhegyesi maszkás felvonulásra Széll Antal és testvére, Széll Péter így emlékezett: „Gyerékék vótunk, hideg vót, épp hó vót. Nem nagyon vót cipő sē, égggyikünknek sē, mindénfelé lukas vót. No, oszt hát rábeszéték éngēm is, hogy gyerünk, őtőzzünk maszkának. Mindég ott vót nálunk a társaság, a gyülekezēt. Jó’ van, elváltam én is. Legelsőbb majd ministráns lőttem. Vót négy ministráns, vót pap, kántor, akkó vót tollas zsidó, vótak menyasszon, vőlegin, koszorúspárok, úgy-hogy vót ottan körübelü huszonvalahán nép, még több a ménetbe. Akkó fősorakoztunk. Vót zenekar, trombitazenekar, az késerte a ménetēt, vót tollas zsidó, ördög, kanász. Az ördög még a kanász, még a tollas zsidó védelmezte ja ménetēt. A zsidó még az ördög, az mindég szaladozott mindēn házhó, ahun kigyütttek a maszkákat nézni. Vót nála égy pákás zsák, oszt tele vót pákávā’. Akkó bēmēt, ahun tanát fánkot az asztalon, azt beleöntötte ja páka közé, oszt hozta a hátán. Még oszt ahun legtöbb tömeg vót, kivett égy csomó pákát, oszt ékezde hinteni űket. A kanász még a gyerékēket, a nagyobb suttyókat ustorrā’ kergette, az ördög még a villávā’. Vót neki oan hosszú farka ebbū a kímínseprüknek ami van, pucoló. Az még vót kormozva. Akit elért, azt jó’ mégcsutakóta. Mēnt az tőkön, paszúron körösztü

mindenén. [A többiek] kurjongattak, ugyanúgy, mind a lakadalmas menet. A zene szót, oszt hát csináltak az üvékét. Este még vót a farsangi multság, a bál.”

Pósa Etel szerint: „Tresnyevácon [Oromhegyesen] nagyon is csináltak ezt a »háromnapokot«. A maszkák háromnapokkó vannak, amikó kiesik a farsang. Vót egy menyasszon, vőlegén, utána mentünk mink, gyerekék egisz bandástú. Háromnapok keddjn, száraz szerda előtt. Kísírték a farsangot. Akkó este vót a háromnapoki bál, vót ott bënt egy oan medve forma, a bálba. Oan csunya vót, hogy!”

Keviben is „végimentek a falun, a tamburások tamburáltak. Egy kicsi vőleginy vót, a nagy még menyasszony, még vót ördög, oszt akit megközelített, azt még is kormozta. Farsang keddjn. A böngömetés is akkó van.”

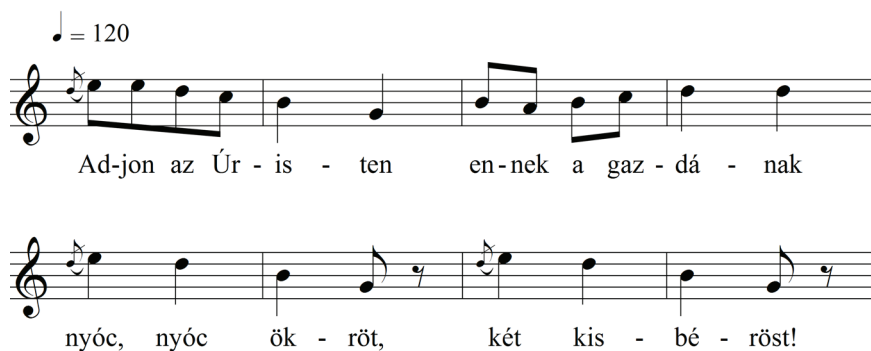
Topolyán a farsangi menetben „felvonult a pap, a cigány, a koldus, a néger, a bolond. A menet végén vezették az ördögöt láncon... Állatjelmezek is léteztek. Szalmából, báránybőrből készültek... Kolompokat, rossz fedőket, vasakat vertek össze, irgalmatlan csörömpöléssel vonultak le-fel. Az öregek hümmögtek: csak kergessék el a telet” (Borus 1981, 27). Hamvazószerdán kezdődik a nagybójt, ettől kezdve tilos a nyilvános zenélés, de bizony néhány helyen még ezen a napon is folytatódtak a mulatozások: „No, hamvazószerdakor akkó szoktunk oan akrobációkat kivezetni [különleges mutatványokat véghezvinni]. Jaj, akkó méntünk kormozni, zenészekké!” – jegyezte meg a szerémségi Satrincán Birinyi András.

Bodor Anikó szerint: „A naptári ünnepekhez kötődő szokásdalok többsége [...] egyházi népének. Kivételt a farsang képez csak, ahol népdalok fordulnak elő, bár ezek nem szertartásos jellegűek... nyilván a közösségi szokás szabja meg farsangi használatukat” (Kiss–Bodor 1984, 16). Hertelendyfalván a farsangi mulatozás szokását (35–48) hárman is megörökítették: Király Ernő 1962-ben, Kiss Lajos és Ujváry Zoltán pedig 1966-ban. (Király Ernő adatközlőit együttesen sorolta föl, egyes dalokhoz nem köthetők: Kovács Júlia, Erős Teréz, Német Sándor, Nagy Márton és mások.) Gyűjtéseikből kiderül, hogy az ilyenkor elhangzó sok-sok népdal között megkülönböztetett helyet foglal el néhány játékkal-táncsal összefüggő ének: a *kontramars* (43–44), a *vornyiktánc* (45–47) és a *farsangtemetés* dallama (48). Ezek alkalomtól függetlenül nincsenek használatban, de az alkalom lehet egy másik közösségi ünnep, a lakodalom is, ahol szintén sor kerülhet tréfás halottbúcsúztatóra, halottas játéokra (VMND III. 147–155).

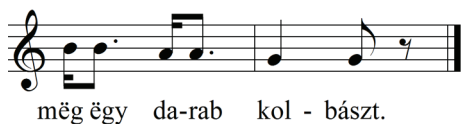
Míg a kontramars és a vornyiktánc csak a székely lakosságú falvakban ismert, a farsang- vagy böngömetés szélesebb körben, a bácskai Tisza mentén és Észak-Bánátban is szokás (49–52). Ez utóbbiak nemcsak szövegükkel parodizálják a kántori búcsúztatókat, temetési énekeket, hanem dallamukkal is, mely egyházi szertartásra utaló zsolttár vagy különféle halottas énekek változata. Előadásmódjuk olykor az érzelmes, kántoros hangvételt utánozza.

30. Farsangi köszöntő

♩ = 120

Ad-jon az Úr - is - ten en - nek a gaz - dá - nak
nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

Cigányok gyűttek köszönteni.

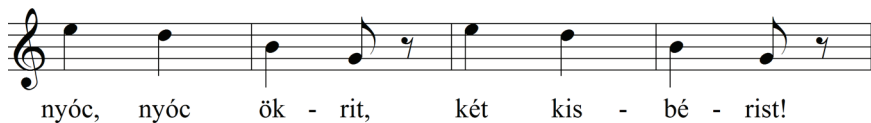
Egyházaskér, Vörös Frigyesné Farkas Mária (68).

Burány B., 1977.

Farsangi köszöntő variáns: 31–34. **Hangzó: 010.**

31. Farsangi köszöntő

♩ = cca 60

Bementem a házba is, meg úgy is, az ablak alatt. Ketten-hároman, úgy mentünk. Akkor az emberek mondják: „Gyertök be!” Szedtük a mákos tésztát, hoztak ki kalácsot és mindent. Most régen nem csináljuk, elmúlt már.

Gy: Kitől tanulta?

– Anyámtul. Hát én is má’ öreg vagyok, magam vagyok. Mit mondjak? Elig bírok élni.

Gy: Azt tudja-e, hogy honnan kerültek maguk ide?

– Itt is születtek. De anyám, apám nem ide születtek.

Oroszlámos, Petrovity Jelica (75) cigány asszony.

Bodor A., 1997.

Farsangi köszöntő variáns: 30, 32–34.

32. Farsangi köszöntő

♩ = 100

Ad-jon az Úr - is - ten en - nek a gaz - dá - nak

nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb - ken - dő - je.

Sé - rung a far - sang, ö - te - tik az an - gyalt.

Itt is an - nak, a - mit an - nak: egy da - rab sza - lon - nát,

vagy egy da - rab kol - bászt.

Inkább cigányok jártak evvel. Újévre möntek, de möntek azok karácsonyra is mög újévre is.

Majdán, Ágoston Mihályné Gyémánt Katalin (65).

Burány B., 1977.

Az első két ütempár dallama az előző köszöntőkéhez képest felcserélődött.
Farsangi köszöntő variáns: 30–31, 33–34.

33. Farsangi köszöntő

$\text{♩} = 100$

1) _____ 2) _____

Ad - jon az Is - ten en - nek a gaz - dá - nak

3) _____ 3) _____

nyóc, nyóc ök - röt, két kis - bé - röst!

4) _____ 5) _____
4) _____

A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb - ken - dő - je.

1a) _____ 1b) _____ 2) _____ 3) _____ 4) _____ 5) _____

először 1977-ben, 1991-ben 1991-ben 1991-ben 1977-ben, *először* 1991-ben

Nem tudom tovább, nem tudom. Cigányoktul hallottam, magyaroktul nem.

Törökkanizsa, Sós Mihályné Törköly Erzsébet (79).

Bodor A., Németh I., 1997.

Bodor A., 1991, Burány B., Gubás J., 1977.

1997-ben kétszer egymás után énekelte, kisebb eltérésekkel.
Farsangi köszöntő variáns: 30–32, 34–35. **Hangzó: 011.**

34. Farsangi köszöntő

$\text{♩} = 120$

Ad - jon az Úr - is - ten nyóc, nyóc ök - röt,
en - nek a gaz - dá - nak két kis - bé - röst!

1) —

A - rany us - tort a ke - zi - be, bé - csi pi - ros zseb - ken - [dő - je.]

2) —

Hej, zsun - ga, far - san - ga, { di - csér - jük a Jé - zust!
Jé - zus szü - le - tött!

1) 2)
másodszor →

Karácson estéjén, cigán asszon. Az ablakon kopogtatott, oszt mögkérdezte: „Tetszik-e az angyali vígasság?” Mondtuk, hogy „Tetszik.” Akkó ékezdték.

Oroszlámos, Kovács Istvánné Ágoston Erzsébet (68) és férje.

Bodor A., 1996.

Kétszer énekelte.

Farsangi köszöntő variáns: 30–33.

(Burány B. 1978-ban Holló Jánostól is gyűjtötte Oroszlámoson: Arch. 229A 14 = AP 18.702d, Burány 2000, 198–199, Paksa 1980, 21. sz.)

35. Farsangi mulatság

Szereplők:

Bíró, Vatomán (multságvezető), Csumák (pásztorok), Elkésett legény, Beteg legény, Orvos, Éneklő halott, Siratóasszony, nők, férfiak, zenészek.

Először tréfás párbeszéd keretében megválasztják a Bíró és a Vatománt a falu kocsmájában. Utána elkezdődik az ének, zene, tánc. Minden táncnál időnként lehet kurjongatni, visítani stb.

$\text{♩} = 140$

1. Tar-ka-bar-ka ro-ko-lyá-nak el-sza-kadt a rán - ca,
 Ren-gesd, u - ram, a gyer-me-ke-t, hadd men-jek a tánc - ba!
 Ren-gesd, u - ram, a gyer-me-ke-t, hadd men-jek a tánc - ba,
 Mert most van-nak a le - gé-nyek leg-szebb mu-lat - ság - ban.

2. Messze mentem házasodni, bár ne mentem volna,
 Édes kicsi feleségem, bár ott vesztél volna!
 Ha az ördög olyan lenne, talicskára tenne,
 Minél jobban visítaná, annál jobban vinne.

3. Mindenkinek van babája, csak énnékem sincsen,
 Mindenkinek kettő-három, nekem még egy sincsen.
 Ha az Isten egyet adna, nagyon megbecsülném,
 Kezét-lábát összekötném, a füstre föltenném.

Hertelendyfalva.

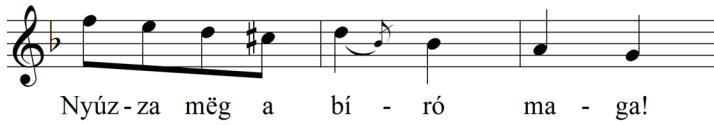
Király E., 1962.

Énekelt és hangszeren játszott táncdallam (kanásztánc, oláhos, silladri). A mintegy ötven változatból álló típus elterjedésének súlypontja az Alföld keleti részére és Erdélyre-Bukovinára esik.
 Dallamtípusa: Típuskatalógus III/115.

36. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 108$

1. Meg - dög - lött a bí - ró lo - va,

2. Bőre jó lesz lepedőnek
Annak a híres menyének. *Refr.*

3. Szőre jó lesz nyoszolyának
Annak a híres lányának. *Refr.*

4. Ha nem szeretsz, azt is mondd még,
Én azért nem haragszom még. *Refr.*

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Ezután következett a kontramars: 43–44.

Újabb, népszerű táncnóta. Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/508.

37. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 108$

Hadd ül - jek az ö - led - be!

2. Ez a lábam, ez, ez, ez,
Jobban járja, mint emez.
Járd ki, lábam, járd ki most,
Nem parancsol senki most.
(*Ism.*) Ha parancsol valaki,
Fogd a lábát, hajítsd ki!

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Széles körben elterjedt, mintegy száz változatban ismert mulató nóta, csárdás (MNT III/B 2–11). A kezdő hármashangzat felbontás és a zárlatban megjelenő vezetőhang műzenei eredetéről árulkodik.

Farsangi variáns: 40, 53.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/195.

38. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 160$

1. Cuk - ros za - bot ad - tam a lo - vam - nak,

Jó éj - sza - kát mon - tam a ba - bám - nak.

Mon - tam né - ki o - lyan jó éj - sza - kát:

Ked - ves ró - zszám, fe - lejt - sük el egy - mást!

2. Édesanyám, olyan vizet adjon,
Mitül a szeretőm el ne hagyjon.
Most is olyan szerető hagyott el,
Amíg élek, sose felejttem el.

3. Minek a legénynek a legénység,
Ha ráillik minden szemtelenség.
Elviszi a babáját a bálba,
Mással táncol annak a babája.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Dúr dallam, a kvintváltás nyomaival. Moldva kivételével mindenütt ismerik különböző lírai és lakodalmas szövegekkel. Általában csárdást járnak rá.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 10.011.0/0.

39. Farsangi mulatság

♩ = 200

1. Hej de ku - ty a ked - vem van,
Hat ga - lus - ka ben - nem van.

Ha va - la - ki has - ba rúg - na,

Hat ga - lus - ka ki - ug - ra - na.

2. Hej de kutya kedvem van,
Hét liter bor bennem van.
Ha valaki jól megnyomna,
Amit ittam, mind kifolyna.

4. Hej de kutya kedvem van,
Asszony nélkül maradtam.
Vígán élem a világom,
Meg is látszik a pofámon.

3. Hej de kutya kedvem van,
Mert vénlánynak maradtam.
Így bár nem kell gatyát mosni,
A nadrágra foltot varrni.

5. Hej de kutya kedvem van,
Batyubálban voltam ma.
Éttem, ittam, jól mulattam,
Ingem, gatyám is elhagytam.

6. Hej de kutya kedvem van,
Lakodalomban voltam.
Se nem ettem, se nem ittam,
A lányokat csókolgattam.

Ezután következik a legényavatás (Király 1999, 251):

ORVOS: Messzi földről jöttem, hallottam, járvány van erre. Veres színű fekete himlő. Van itt beteg, Bíró?

BÍRÓ: Nálunk ejen betegség nincsen. Nálunk a legényeknek fáj a szívük a leányért. Egyiknek a szökéért, a másiknak meg a barnájért. *(Nevetés.)* Melyik az a legény?

Férfi hang: Az Máté István! *(Odamegy az Orvoshoz.)*

ORVOS: Gyere, fiam, vizsgáljalak meg!

Női hang: Mi baja van?

ORVOS: Mondjad: Á!

BETEG: Á.

I. női hang: Nálunk csak az a baja van a legénynek, hogy nem tette le a bokrétát.

II. női hang: Fáj a térdé kalácsa!

III. női hang: Fáj a füle gyökere!

IV. női hang: Lement a tojókája!

(Női hangok még néhány hasonló megjegyzést tesznek.)

ORVOS *(mindennek hallatára jajgatni kezd és összeesik):* Jaj, jaj...

MIND: Meghalt a Doktor! Jaj, jaj!

(A jajveszélés alatt a zenekar bejátssza a következő dalt, a vornyiktáncot, lásd 47.)

Legényavatásról lásd még 41.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

Népies műdal (Kerényi 1961, 61), friss csárdás.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/402.

40. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 168$

1. Fe-hér fu-szuj - ka - vi - rág,

Ne jöjj hēz-zám nap - vi-lág!

Gye-re hēz-zám sē - tét - be,

Hogy ú - jek az ö - lőd - be!

2. Vörös embër, vörös ló,
Vörös embër egy se jó!
Igyál, édes kedvesëm,
A jó Isten éltsessën!

Akkor a Bíró csendët teremt. Ide hallgassatok, fíjatlóságok, szép és csend- és jóra való mulatságot akarok látni, kezdjétek egy szép darabot bekezdőnek farsang utolsó étszakáján! Akkor aszondja (lásd 41. ének):

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Farsangi variáns: 37, 53.

Dallamtípusáról lásd a 37. ének jegyzetét.

41. Farsangi mulatság

$\text{♩} = 84$

1) — 2) —

1. Bá-rán-bőr-ből van, Bá-rán-bőr-ből van,

Bá-rán - bőr-ből van a mej - je-sem,

Ne ke - se-régj, é - dës ked-ve-sëm!

1) 3) 2) 3)

4. vsz. 2. 3. vsz.

2. Pappirosból van,
Pappirosból van,
Pappirosból van a bocskorom,
Érted, rózsám, el nem szagatom.

3. Nagy hófúvás van,
Nagy hófúvás van,
Nagy hófúvás van az árokba,
Szerelmes lányokba.

4. Sárgarézből van,
Sárgarézből van,
Sárgarézből van a fokosom,
Szomszédomba jár a kakasom.

Ekkor a Bíró előáll, és parancsot oszt ki a fujatalságnok, hogy jól viselkedjenek. Mikor ezt beszél-li, nyílik az ajtó, jönnek Indijából az orvosok, mer azt hallották, hogy Vojlovicán [Hertelendyfalván] nagy betegség van. A betegség mindenféle, fekete himlő, vörös himlő, mindenféle himlő. Akkor azt mondja a Bíró: Nálunk betegség nincs, itt csak a legények betegek, mert fáj nekik, hogy a leányok nem adnak bokrétát, és egyiknek fáj a szive, másiknak fáj a térgye kalácscsa, a harmadiknak fáj a szügye. Akkor a nép oda-odakijabál égyik égyget, másik más a népek közül. Az Orvos eléjáll, és azt mondja a Bíró: Hát keressen égy betegét! Akkor a Beteg eléáll, égy oan alázatos legény, aki szé-gyellős. Azt mondja, hogy ez a beteg! Akkor hallgatkozik itt-ott az Orvos, hogy a legénnek mi baja van. Mikor legjobban vizsgálja, akkor félbukik az Orvos és meghol. S akkor kiáltsa a nép: Jaj, oda-van az Orvos, meghalt az Orvos! Mikor az Orvos meghalt, rákezdődik égy szép csárdásra muzsikálni és táncolni, sirossák az Orvos halálát. És így akkor égy szép énekét énekélnek (42).

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

A népdal és műdal határán helyet foglaló dallam, sok változatban gyűjtötték.

Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 16.241.0/1–3.

A szokásról lásd még: 39.

42. Farsangi mulatság

Quasi tempo giusto ♩ = 116

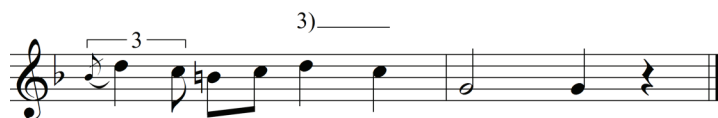
1. Csip-kés a sző - lő le - ve - le,

Vár - ta-lak, ba-bám, az es - te.

Vár - ta - lak, s nem jöt - tél hoz-zám,

Áld - jon még az Is - ten, ró - zsám!

2. 3. vsz. 2. vsz. 2. 3. vsz.

2. Az én babám szemöldöke
Többet ér, mint a hat ökre.
A hat ökör szántó-vető,
De *ja* babám hű szerető.

3. Az én babám szeme-szája
Többet ér, mint a tanyája.
A tanyája fekete gyász,
De *ja* babám arany kalász.

Mikor legjobban járják a fíjatalságok ezt a nótát, magához szorítsa a legén a lőjánt, met érzi, hogy igazat mond, hogy a „rózsám arany kalász”. Mullatnak szépén tovább. És akkor nyillik az ajtó, jönnek be a magyar urak. Jelentik hogy: Itt vagyunk Pestről, megnéztük, Hertelendinn a fíjatalság hogy táncol. A nevem báró Fejérvári Géza altábori szernagy úr öngyméltósága. Akkor jelentkezik a másik, hogy Kolozvári Gyöngyösi Kérésztési Zoltán. Megdicsérték akkor a fíjatalságot. Megint táncoltak éggvet, egy szépet, és akkor megajándékozta a fíjatalságot, elköszöntek, itt a multság folyt tovább.

De akkor jött a farsang temetése. Behoztak egy lajtorját vagy létrát, ráfektettek egy legént, le-takarták szépén, és eljöttek a siratóasszonyok, hogy sirassák el a farsangot. A farsangot jajszóval siratták. Az én léányom siratta, Trézsi a' mmona, hogy: Jaj, jaj, jaj, édes fijam, végigtáncoltad a farsangot, beteg vótál, kényérégtél, adjak pénzt. Apád adott pénzt, de neked nem volt elég.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Új stílusú dal, nyolc változata ismert, legtöbb a Felföldről. Különféle szerelmi és katonanóta-szövegek kapcsolódnak hozzá.

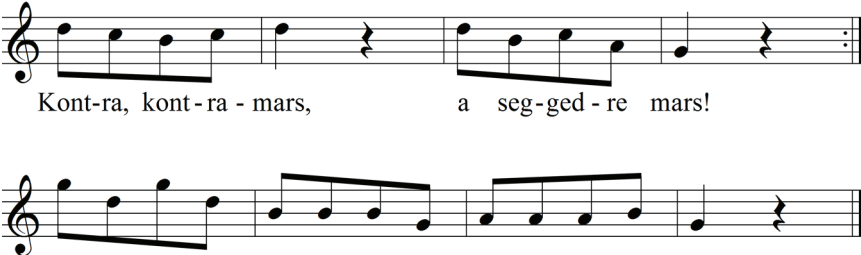
Dallamtípusa: MTA népzenei gyűjtemény 3535-67/0.

A farsang temetéséről lásd még 48. **Hangzó: 012.**

43. *Kontramars*

A farsangi összejövetelt a kocsmában tartották. Tréfás jelenetekre a három nap alatt bőségesen nyílt alkalom. Így pl. az a legény, aki hétfőn a táncba a megjelölt időre pontosan nem érkezett meg, *kontramars*ot kapott, mégpedig olyant, hogy „megemlegeti, ameddig a földbe teszik!”. Az elkésett két legény közrefogta, s a zenészek a következő dalt játszották:

$\downarrow = 100$

Kont-ra, kont-ra - mars, a seg-ged - re mars!

Kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra - mars!

A megfelelő szónál a legény testrészeire csaptak, a harmadik sor kontramarsára az Elkésett legény az ütésektől „olyan volt, mint a tűz” (Ujváry 1975, 60–61).

Hertelendyfalva.

Ujváry Z., 1966.

Ütempáros, dúr pentachord dallam, általában párosító (MNT IV. 551–555). A Dunántúlon, a Felföldön, az Alföldön, Bukovinában ismert, és ukrán változata is van.

Variáns: a következő.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/142.

44. Kontramars

Az Elkésett legényt székre, padra hasaltatják, vagy kétrét görnyesztk, és seprűvel, virgáccsal tréfásan, nevetgélve, a zene ütemére ütlegelik, amíg a Bíró jönnek látja (Király 1999, 247).

♩ = 120

Kont-ra, kont-ra - mars, a seg - ged - re hass!
Kont-ra, kont-ra - mars, a há - tad - ra hass!

♩ = 160

Kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra, kont-ra - mars.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

A *Mégdöglött a bíró lova* kezdetű ének (36) után következett.

Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

45. Vornyiktánc

♩ = 84–100

1. A macs - ká - nak ke - sely lá - ba,
A - zon më - gyünk Mó - du - vá - ba.

1) →

A kup - to - ron he - ver,

1)

Ma-ma-li-gát ke - ver, hopp, hopp, hopp!

1)

2. vsz. →

2. A kutyának tarka lába,
 Azon mēgyünk Móduvába.
 Azon vészünk olá fátát,
 Kivel járjuk a zsukátát.
(Ism.) Olá fáta, fáj a háta,
 Mēggyógyítsa járómpálca.

Hertelendyfalva, Kerekes Andrásné Kuruc Véro (50).

Kiss L., 1941.

Hamvazószerdán ezzel a nótával búcsúzik a falu a farsangtól. A nép összekapaszkodik, láncot alkot. Egy legény vezet, a többi utána. Ahová a vezető megy és amit csinál, mindenkinek utánoznia kell. Pl. ha egy menyecske kihajol az ablakon és a vezető megcsókolja, mindenkinek meg kell csókolnia. Két-három Seprős vigyáz arra, hogy ezt a rendet mindenki megtartsa. A menet egy Holt legényt visz deszkákon. A gyászmenet a farsang halálát és temetését ábrázolja. Az asszonyok tréfásan siratják: „Jaj, jaj, a kerthöz [kerítéshez] közel nem vigyétek, mett a kérbe beléakad, s a fejemre visszamarad” stb. (MNT II. 73j).

Kétütemes motívumokból felépülő, régi táncdallam, mely főként Erdélyben ismert, továbbá Moldvában és szórványosan a Dunántúlon. 19. századi gyűjteményekbe is bekerült. Erdélyben lakodalmasként (MNT III/A 104) és betlehemes pásztortáncként is használatos.

Variáns: 46–47. farsangi, 278–VII. betlehemes.

Dallamtípusa: Típuskatalógus III/93.

46. Vornyiktánc

$\text{♩} = 112$

1) _____ 2) _____

1. A ku - tyá - nak tar - ka lá - ba,

A macs - ká - nak ke - sely lá - ba.

3) _____

A kut - to - ron he-ver,

4) _____ (↑) _____ 5) _____

Ma-ma - li - gát ke - ver es - té - re.

1) 2) 3) (↑) 4) 5)

2. vsz. 2. vsz. 2. vsz. ism. →

2. A kutyának tarka lába,
Azon mēnyünk Moldovába.
A kutton hever,
Mamaligát kever estére.
(Ism.) Olá fáta, fáj a háta,
Majd mēgjárja járompáca.

Hertelendyfalva, Kovács Júlia (80).

Kiss L., 1966.

Farsangi variáns: 45, 47.

Dallamtípusáról lásd a 45. ének jegyzetét.

47. Vornyiktánc

♩ = 100

A ku - tyá - nak tar - ka lá - ba,
{ A macs - ká - nak ke - sely lá - ba.
{ A - zon me - gyünk Mó - du - vá - ba.

A kut - to - ron he-ver,

1)

Ma-ma - li - gát ke - ver, hopp, hopp, hopp!

2) →

O - lách fá - ta, fáj a há - ta,

Majd meg - jár - ja já - rom - pál - ca.

1) 2)

1962-ben →

Hertelendyfalva.

Ujváry Z., 1966.
Király E., 1962.

Ujváry Zoltán jegyzete: A siratás után az ún. *vornyiktánc* következett, a halott körülvitele a faluban. Ez már hamvazószerdán volt, a reggeli órákban. Két, esetleg több legény megfogta a létrát, és vitték a halottat. Az eddigi szereplőkhöz csatlakozott a Hamubotókás. A halottra vigyázott. Kezében tartott egy botot, amelynek a végéhez hamuval töltött harisnya volt kötve. Azzal ütött azokra, főleg a kísérő gyerekekre, akik a halotthoz akartak nyúlni. Kísérte a halottat az egész falu... Mindenki, aki a kocsmában jelen volt, részt vett a felvonulásban. A táncosok párosával mentek. Énekelve mentek, a *vornyiktánc* énekére. A körbejárás egész ideje alatt ezt énekelték, számtalanszor megismételve. Közben kurjongattak is, pl.: „Emeljétek a koporsót! / Nehogy megakadjon a kapuba, / És visszamaradjon a nyakunkba!” (Ujváry 1975, 63–64.)

Király Ernő szerint a *Hej, de kutya kedvem van* (39) kezdetű dalt követő legényavatás után hangzott el. „A szereplők egymás kezét fogva [láncszerűen] énekelve, a zene ritmusára apró léptekkel, néhány zenésszel kísérve követik a Vatománt [a multságvezetőt], aki utcákon, kerteken át és a bámszokodók közelébe vezeti őket, és különféle tréfás jeleneteket rögtönöz, pl. megcsókol, megsimogat valakit, bemászik az ablakon, döngeti a falat, kaput. A sorban lévőknek szigorúan meg kell ismételní a Vatomán cselekedeteit egyenként, amikor arra a helyre érnek. A vonakodókat a Csumák [pásztorok] a hamubotókával ösztökélik. Mindez a zene ritmusára kell hogy végbemenjen, ének és táncmozdulatok közepette. Fontos, hogy a Vatomán találékony, jó tréfacsináló legyen” (Király 1999, 251). Ezután következik a farsang temetése (48).

Farsangi variáns: 45–46.

Dallamtípusáról lásd a 45. ének jegyzetét.

48. Farsangtemetés

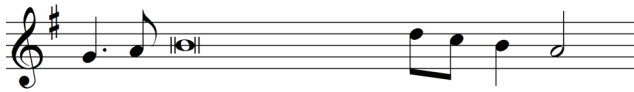
BÍRÓ: Legények, lányok, gyertek, temessük el a farsangot! Hozzatok elé a lajtorját, hogy vigyük ki a falu végére és ássuk el a ganédombba!

MIND: Úgy van, úgy van...

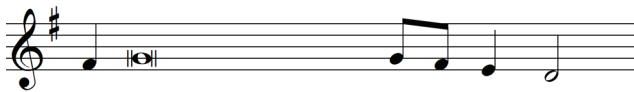
Férfihang: Itt a lajtorja, fektessük reá a halottat!

(Az énekest ráfektetik a lajtorjára, és úgy énekel.)

Parlando

1. Ha meg - halok, temessetek ür-mős bor - ba,

A boroshordók - kal egy sor - ba!

Refr.: Fal - ra há-nyom a bor-sót, i - de a bo - ros - kor - sót!

Az ör-dő-gök el-visz - nek, ott is bor mel - lé tesz - nek.

Fal - ra há-nyom a bor - sót, i - de a bo - ros - kor - sót!

2. Fejfám helyett ültessetek szőlőfákat,
A bőrömből csináljatok nyomózsákokot! Refr.

3. Hordó csapját igazítsátok a számba,
Hogy ne menjek szomjan el a másvilágra. Refr.

4. Szalonnából legyen a szemfödelem,
Kolbászból a sírba eresztő kötelem! Refr.

VATOMÁN: Életnek és halálnak dicső fejedelme, Plútó! Íme itt egy kedves halottunk, közülünk elszólítottad. Kedves gyászoló közönség! Gyertek, imádkozzunk e halott fölött ilyettékképpen: Miatyánk, nincsen fáink, nem fő meg a faszujkánk.

MIND: Miatyánk, nincsen fáánk, nem fő meg a faszujkánk.

VATOMÁN: Miatyánk, nincsen fáánk, nem fő meg a káposztánk.

MIND: Miatyánk, nincsen fáánk, nem fő meg a káposztánk.

VATOMÁN: Gyertek, kedves gyászoló közönség, s induljunk e gyászútra, és temessük el ezen kedves halottunkat egy esztendőre! Ámen.

TÖBBEN: Vigyük hát!

SIRATÓASSZONY: Jaj, jaj, jaj, háromszor is jaj, mert ekkora halottja, ekkora bánatja senkinek sincsen, mint nekem. Meghót a legkedvesebb gyermekem, jaj, jaj! Még az utolsó kívánságát se tudtam teljesíteni. Azt mondta: Anyuka, fogadjon nekem kicsi muzsikásokat, ha meghalok. Én egyik úton lefutottam, a másik úton felfutottam, de kicsi muzsikásokat nem kaptam, mert nem is akartam. Jaj, jaj, úgy belegüggyülök a sírásba, mint a kicsi kutya az ugatásba. Jaj, jaj, jaj, egyetlen, drága farsang, kifogytunk belőled, mához egy esztendőre többet nem látunk.

Hertelendyfalva.

Király E., 1962.

A vornyiktánc (47) után következett. A farsang temetéséről lásd még: 42.

Az egyházi temetési szertartást parodizáló, zsoltártónusra énekelt, kétsoros dallamhoz népies műdal csatlakozik refrénként.

49. Bőgőtemetés

Parlando ♩ = cca 108

1) 2)

1. Bú-csúz-tat-lak té-ged e ra-vasz vi-lág-tól,

3)

Ze-nész-tár-sa - id - tól meg az a - nyó-sok-tól

4) 5)

És a lump frá - te-rok - tól.

1) 2) 3) 4a) 4b) 5)

23. vsz. 13. vsz. 9. vsz. 4. 8. 10. 12-24. vsz. 9. vsz. 2. 3. 5-7. 11. vsz.

2. És az egész legény- és a leányhadtól,
És a sok nagyorkú iszákovicsoktól,
És a zsebrákoktól.

3. Jaj, de mily keserves a bőgő élete,
Ha a farsang elmúlt, nincsen becsülete,
Két dinár értéke.

4. Űtik, verik, húzzák, szorítják a nyakát,
Lányok ablakánál sűrűn fojtogatják,
Csak úgy csikorgatják.
5. Pedig ezt a lányok nemigen érdemlik,
Mert a legényeket pletykába keverik,
Mert hát mesterségük.
6. Egész farsangon át szolgáltam a gazdám,
Mindég puttony módra húzott ő a hátán,
Néha árok partján.
7. Enni ritkán adott, mégis öreg lettem,
Csupán rókabőr volt napi eledelem,
Mit már sokat ettem.
8. Mindig azt hajtotta, tudja meg a város,
Az lehet jó böggős, aki jó iszákos,
Akár egy bumbarDOS.
9. A gazdám ferblis volt, éltem gyászba borult,
Testemről levette és elitta a gé-húrt,
Ó, az a nyomorult!
10. Hallod-e, te gazdám, rögtön eltávozzál,
Hallod, böggős barátom, rögtön eltávozzál,
Öreg napjaimban eleget kínoztál.
Bár már a füstön lógnál!
11. Hangszerész, kocsmáros, mind bészárva valók,
Hangszerész, kocsmáros, mind bezárni valók,
Szakácsok, pincérek spirituszba valók,
Éppen abba valók.
Éppen *oda* valók.
12. Basszprímás a testem a tűzre megvette.
Basszprímás a testem tűzre meg is vette.
Kívánom, ötet is tegyék be ecetbe,
De még melegibe!
13. Prímások is engem sokat háborgattak,
A Prímás is engem sokat háborgatott,
Egész farsangon át fülembé csipogtak.
Egész farsangon át a fülembé csipogott.
Ó, az iszákosok!
14. A kontrás is engem sokat háborgatott,
É-dúr helyett mindig fisz-dúrokat fogott,
Hogy csak úgy ropogott.
15. A csellós énnékem kedves jó barátom,
Helyettem majd ő bög ezen a világon
És az egész nyáron.
16. Legények, kik engem sokat kínoztatok,
De valutát bizon keveset adtatok,
De valutát bizon nem is sokat adtok,
Az még jobban bánt.
Az még jobban bántott.
17. A lányok is sokat, sokat szekíroztak,
Sűrűn bögtem nekik, csókot alig adtak.
Ó, az átkozottak!
18. Hozzátok fordulok, drága jó asszonyok,
Tudom, hogy utánnam nagyon is búsultok,
Tudom, hogy utánnam nagyon siránkoztok,
És mily gyászba vattok.
19. Nem ér ez már semmit, a sírás hijába,
Keresse mindenki vigasszát pohárba,
A Kocsis János borába.
Kocsmáros borába.
20. Kártyások, lumposok, sokat bántottatok,
Kártyások és lumpok, sokat bántottatok,
Jobb oldalam azhoz literest vágatok,
Jobb oldalamhoz egy literest vágatok,
Le is locsoltatok.
21. Most hozzád fordulok, hangszerész doktorom,
Sűrűn operáltad jobb és bal oldalom,
És a hátsó fertályom.
S a hátsó fertályom.
22. Köszönöm, doktorom, a te jószágodat,
Hogy a gáz vesse szét a két oldaladat,
Hogy a gáz vesse szét minden porcikádat,
És minden porcikádat!
Meg a szerszámodat!

23. Betegségemet a gazdánknak köszönhetem,
Betegségem csak a gazdánknak köszönhetem,
 Mert a batyubálba lerókázott engem,
 Amúgy jó rendessen.
24. Csak úgy leszek boldog földi porajimba,
 Ha az a sok kíznóm várnak a pokolba,
 Amúgy parádéba.

Ezt a temetést éjfél felé farsangkö [tartották]. Nem a harmadik napján, má' el is múlt farsang, akkó. Csütörtökön vót cigánbál, akkó vót a bőgőtemetés. Akkó egy maskarának főkészüt, a Pap még egy Kántor. A Papra csak egyszerűen akármilyen lepedőt ráterítettek, a Kántor, az csak kántor, azon nem vót semmi. Könyvbű [csinálták]. Egész nagy könyvbű, ez vót [csak] benne, de azé' nagy könyv vót. Egy köcsögbe tettek vizet, egyszerű köcsögbe, nem szentótvíz-tartóba, osztán oan eggyágú fém meszellő nyél, avvá' ēkezde [a szentelést], hogy „Neked a bor nem jó”, még ilyesmiket beszét.

Akkó aztán ēkeződött ez. Mikor mondta: „Ó, az átkozott...”, akkor – vót megfogadva, akik rítak: „Ó, az a nyomorult...” – úgy rítak, mintha téleg rítak vóna, mind valamikor a siratóasszonyok. [A bőgő] ki vót terítve, lē vót takarva egy fehér ruhává'. Mikó az mán kész vót, utánna vót még egy csárdás, aztán mēnt a bál tovább. Aztán éfél után nem táncótak.

Ézetet a szövegēt én még negyvenegyben egy zenésztű szerēztem, mer mink is csinátunk ilyen batyubálat, illetve durindót. A moholi Dubēc vót akkó az eggyik muzsikus (az kint van Amerikába, a másik még má' mēghalt). Akkó én is olyan mutyi zenész vótam, no, szóval primába játszottam, de csak úgy kotta nékü'. Osztan ēkértem tüle, oszt mink is csinátunk így házakná', mind ahogy most is összegyüttünk, batyubálat. Ott is úgy siratták, csak akkó ketten csinátuk: vót egy Pap még egy Kántor. Étemettük a bőgőt mink is. [Utána nagybajtben] nem vót bál.

Mohol, Gyarmat György (65).

Burány B., 1978.

Halottas ének paródiája, a négysoros, 12 szótagos dallam második feléből kialakított, háromsoros forma.

Variáns: a következő, a szövegváltozatok erre vonatkoznak.

(A zentai Kelemen András a dallam négysoros, 12 szótagos változatát tudta lósírató szöveggel: VMND III. 149.)

Dallamtípusáról lásd a 71. nagycsütörtöki ének jegyzetét. **Hangzó: 013.**

50. Bőgőtemetés

1. Búcsúztatlak téged e ravasz világtól,
 Zenésztársajdítól meg az anyósoktól
 És a lump fráteroktól.

Parlando ♩ = cca 92

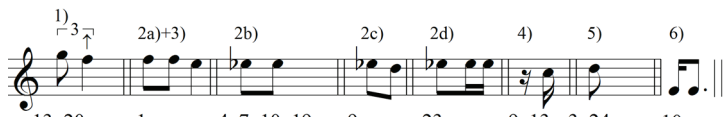
2. El az e-gész le-gény- és a le-ány-had-tól,

És a sok nagygyomrú i-szá - ko-vi-csok-tól,

És a lump frá - tē-rok - tól.

13. 20. vsz. 1. vsz. 4–7. 10–19. 9. vsz. 23. vsz. 9. 13. 3–24. vsz. 10. vsz.
21, 22, 24. vsz.

3–24. vsz. = 49. sz. szövegváltozatokkal.

Maszkírozva vótunk. Álarc vót mind a kettőnknek. Én vótam a Kántor fekete ruhába, masni és maszka, a Pap szintén. Vastag hangon monta bē mindig a végszót [a versszakok utolsó sorát]. Vótak siratók. Le vót takarva a böggő fehér lepedővel, és akkor vitték ki, mikor vége vót ennek a ceremóniának. Ez mégvan Szabadkán is, mégvan Zëntán, mégvan Moholon. Zëntárú kaptuk ezt, Keceli Mészáros István[tól].

Gy: Mikor csinálták?

– Hamvazószérdára, akkor el léttemetve a böggő és a muzsika megszünt.

Titel, Szabó József (68).

Burány B., 1975.

Az énekes Moholon született, 1932 óta él Titelen.

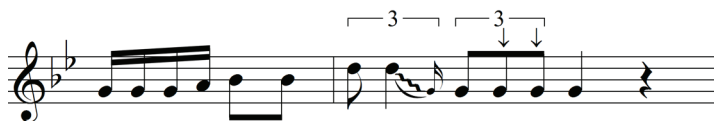
Variáns: az előző, lásd annak jegyzetét.

51. Bőgőtemetés

Parlando, rubato ♩ = 96

Jaj, jaj, gyá-szos ló-nak gyá-szos é - le-te!

Hogyha megő-reg-szik, nin-csen bö-csü-le-te.

Ü-tik, ve-rik, hajt - ják, az e - ké-be fog-ják,

Nin-csen bö-csü-le - te szégény ő-reg ló-nak.

Maszkának ötöznek, emönnek a kocsmába, akkó a nagybögőt temetik. Léfektetik a nagybögőt, oszt siratik, emetetik az öreg bőgőt. Lányok, legényök ott ugrándoznak körülötte, éggyik jobban sír, mind a másík. Éggyik ezt mondja, másík amazt mondja, oszt így elmúlik a farsang.

Törökbecse, Szabó Istvánné Miklós Margit (72).

Burány B., 1975.

Lóbúcsúztató szövegű, sirató stílusú, kissé kopott dallam, melynek második és negyedik sora egymáshoz hasonult. Változatait históriás-, virrasztó- és keserves szövegekkel gyűjtötték főként Erdélyben és Bukovinában, de a nyelvterület más részein is, összesen hatvan változatban.

Dallamtípusa: Típuskatalógus II/11.

52. Lóbúcsúztató, bőgőtemetés

Rubato ♩ = cca 80

1. Ó, mi cso-dá-la-tos a ló - nak é - le-te,

Hogy-ha mēg-ő - reg-szik, nin-csen bē-csü-le-te.

Ü-tik, ve-rik, hajt-sák, a ma-lom-ba fog-ják,

És a bog-ná-rok kül-lők - kel ta-níj-ják.

2. vsz.

2. vsz.

2. Jaj, de sokat hordtam Csongorádrul almát,
De sokat tapostam annak sáros útját!
Abrakot sēm ettem, mégis mégvénültem,
Kukoricaszár volt a legjobb ételēm.

Gy: Mikor csinálták ezt a lósiratót?

Széll Antal: Így mikor dógoztunk, akkor.

Gy: Nem farsangkor?

Széll Péter: De, meg farsangkó jis. Mikor temették a böögöt.

Széll Antal: Nagyböögöt temették.

Gy: Mikor volt a böögötemetés?

Széll Péter: Farsang keddjín, akkor fejeződött be a nagyfarsang.

Széll Antal: Az én apám, az siratta ja böögöt, sokat. Nagyböögös vót. Fő' vót az rēndessen ravatalozva, azt' akkó jú ott á't mellelte. Emezek búcsúztatták, ű mēg siratta. Hogy mit mondott? Hát én nem vótam ott, mer még akkó gyerek vótam.

Oromhegyes, Széll Antal (46), Széll Péter (48).

Burány B., 1978.

18. századi dallam, mely a *Bozói énekeskönyvben* (1797) jelent meg először *Keservesen siratja Mária fiát* népies szöveggel (*Hozsanna*, 72, *Éneklő Egyház*, 92). Mintegy száz változata ismert, legtöbb a Felföldön (ahol a szentsalád-járás egyik dallamaként is gyűjtötték: MNT II. 350-II.) és az Alföldön. Különböző vallásos szövegek kapcsolódnak hozzá, és ponyvai szövegekhez illeszkedő, magasabb szótagszámú változatai is kialakultak.

Variáns: 70, 87–88, 99. nagyböjti ének, 178-III, 179-VI, 181-II. szentsalád-járás éneke.

Dallamtípusa: Típuskatalógus IV/317.

53. Farsangi ének

♩ = 120

1. El - múlt far - sang, itt ha - gyott,

A lá - nyok - nak bűt ha - gyott.

De én - né - kem nem ha - gyott,

Mert én ki - csi - ke va - gyok.

2. Vékony deszkakerítés,
Átlátszik az ölelés.
Ölelj, babám, kedvedre,
Nem hányom a szemedre.

3. Kiszáradt a bodzafa,
Hol hálunk az éccaka?
Vagy nálatok, vagy nálunk,
Ahol szép lányt találunk.
(Ism.) Ha szépet nem találunk,
Csúnyánál is meghálunk.

Regőce, Hedvina Jánosné, Ferenci Antalné (80).

Király E., 1957.

Farsangkor tartották a legtöbb lakodalmat. Azok a lányok, akiknek nem sikerült férjhez menniük, „kimaradtak a farsangból”, ami nagy szégyennek számított. Erre utal a dal szövege.

Farsangi variáns: 37, 40.

Dallamtípusáról lásd a 37. ének jegyzetét.

Szövegváltozatok (dallam nélkül) Topolyáról: Borus 1981, 28, Hertelendyfalváról: Király 1999, 254.